

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

**Актуальні питання
корекційної та
інклюзивної
освіти**

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди**

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КОРЕКЦІЙНОЇ
ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

**Харків
2020**

Редакційна колегія:

Головний редактор – Бойчук Юрій Дмитрович, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, ректор ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Заступник головного редактора – Маркіна Тетяна Юрївна, доктор біологічних наук, професор, декан природничого факультету

Відповідальний секретар – Перетяга Людмила Євгенівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди.

Члени редакційної колегії:

Бондар Віталій Іванович, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри спеціальної педагогіки, академік Національної академії педагогічних наук України

Галій Алла Іванівна, кандидат біологічних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри здоров'я людини, реабілітології та спеціальної психології

Голуб Наталія Михайлівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Гордієнко Ірина Вікторівна, кандидат медичних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Дрозик Людмила Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Золотверх Владлена Віталіївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Казачінер Олена Семенівна, доктор педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Коваленко Вікторія Євгенівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Орлов Андрій Валерійович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Пашинський Павло Петрович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології та спеціальної психології

Сінопальнікова Наталія Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Туренко Наталія Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Щербак Ірина Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Рекомендовано редакційно-видавничим відділом Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, протокол №7 від 19.11.2020 р.

Актуальні питання корекційної та інклюзивної освіти / За загальною редакцією Бойчука Ю.Д. – Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2020. – 376 с.

Збірник містить наукові праці, які присвячені висвітленню проблеми організації комплексного психолого-педагогічного супроводу інтегрованого та інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами. Розглянуто широке коло нагальних питань, пов'язаних з організацією інклюзивного освітнього середовища, наданням освітніх та корекційно-розвиткових послуг дітям з порушеннями психофізичного розвитку.

Мураховська І. В. Корекційна робота з формування зв'язного мовлення у дітей із загальним недорозвиненням мовлення III рівня.....	243
М'яснікова Г.В. Науково-методичне підґрунтя використання ігор в роботі по формуванню лексико-граматичної системи мовлення у дітей дошкільного віку з ЗНМ III рівня.....	247
Нікітіна О.Є. Педагогічна корекція для подолання тривожності у дітей із заїканням.....	254
Ніханкіна О.В. Використання прийомів візуальної підтримки у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.....	259
Окорокова Т.Р. Морально-збагачені виховні ситуації, як засіб соціальної реабілітації учнів з інтелектуальною недостатністю.....	264
Переверзева І. Г. Формування мотиваційної готовності до навчання дітей із ЗПР.....	270
Петренко Г.В. Методологія та перспективи використання проектної технології на уроках природничого циклу та в позаурочний час в учнів з порушеннями зору.....	278
Полежак О.І. Виховна робота з дітьми з порушеннями зору у сучасних умовах (з досвіду роботи комунального закладу «Харківська спеціальна школа імені В.Г.Короленка» Харківської обласної ради).....	284
Примаченко О.А. Особливості фонетико-фонематичного компонента мовленнєвої діяльності молодших школярів з інтелектуальними порушеннями.....	290
Пуляєва Д.О. Розвиток мовлення засобами альтернативної комунікації у дітей з розладами аутичного спектру в процесі соціальної адаптації через реалізацію іноваційних реабілітаційних та корекційно-педагогічних технологій в системі спеціальної та інклюзивної освіти.....	294
Сердюченко Т.С. Арт-терапія, як засіб психологічної реабілітації сім'ї, яка виховує дитину з психофізичними порушеннями.....	300
Серебряннікова Є.П. Методики та прийоми подолання дисграфії та дислексії у дітей молодшого шкільного віку.....	307
Сидоренко О.В. Особливості формування мовлення у дітей раннього віку з синдромом Дауна.....	311
Сидоровська І.А. Особливості соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ.....	315
Сороченко К.А. Формування мовлення дітей дошкільного віку зі зниженим слухом.....	320
Тарасюк А.І. Особливості мовленнєвого розвитку дітей із сенсорною алалією.....	324
Тугай С.Ю. Ключові аспекти логопедичного обстеження молодших школярів з РАС.....	329
Туріщева Л.В. Корекція мислення учнів із затримкою психічного розвитку у процесі конструювання.....	334
Филипова П.С. До питання активізації мовлення у дітей з моторною алалією.....	338

ПЕДАГОГІЧНА КОРЕКЦІЯ ДЛЯ ПОДОЛАННЯ ТРИВОЖНОСТІ У ДІТЕЙ ІЗ ЗАЇКАННЯМ

У статті розглядаються наукові погляди на проблему тривожності дітей із заїкання, форми та причини виникнення цієї мовленнєвої вади, аналіз і систематизація знань про тривожність, особливості прояву та розвитку, становлення сучасного комплексного підходу до корекції тривожності та визначення його впливу.

Ключові слова: заїкання, мовленнєвий дефект, структура заїкання, тривожність, емоційна нестабільність, комплексний підхід.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку корекційної освіти найчастіше встає питання всебічного особистісного розвитку дітей з різними особливостями і потребами з метою їх подальшої успішної соціалізації. Значну частину таких дітей складають діти з важкими порушеннями мови. Щоб зрозуміти суть мовленнєвого дефекту, такого як заїкання, дослідники вивчали механізм, причину його за походженням, особливості прояву та подальшого розвитку. Актуальність проблеми в тому, що дуже часто в учнів спостерігаються стани шкільної тривожності, яка виражається у хвилюванні, підвищеній занепокоєності в навчальних ситуаціях, очікуванні поганого ставлення до себе, негативного оцінювання з боку вчителів та однолітків. Для того, щоб підійти до сучасного розуміння структури тривожності у дітей з проблемою заїкання, необхідно мати уявлення про різні підходи до цього явища.

Аналіз досліджень і публікацій. З кінця XIX ст. все чіткіше стає думка, що заїкання - це по суті складний психофізичний розлад. В основі цього розладу, на думку дослідників, лежать передусім порушення фізіологічного характеру, а психологічні недоліки носять вторинний характер. І.О. Сікорський писав: «Заїкання є раптове порушення безперервності артикуляції, викликане судомою, приходу у одному з відділів мовного апарату як фізіологічного

цілого». Тобто І.О. Сікорський вважав заїкання порушенням діяльності цілої мовної функціональної системи.[5,8]

Багато дослідників, навпаки, вказували, що первинним є психологічні особливості, а фізіологічні прояви при заїканні це лише наслідок цих психологічних недоліків.

Так чи інакше, сучасні дослідження дозволяють стверджувати, що заїкання у більшості випадків відноситься до числа мовленнєвих розладів, що спричиняють тривожність у багатьох з дітей.

За даними дослідників у галузі психології, можна говорити, що в останнє 10-річчя збільшується кількість дітей, які відрізняються підвищеним занепокоєнням і емоційною нестійкістю, внаслідок чого проблема емоційних порушень і своєчасна її корекція, стає актуальною.[4,112]

Велике значення в розвитку тривожності має адекватність розвитку особистості дитини. При цьому грає значну роль, сприяючи утворенню системи відносин, центром яких є самооцінка, ціннісні орієнтації і спрямованість інтересів і переваг.

Г. М. Бреслав описує, що при дослідженні зв'язку самооцінки та рівня тривожності було виявлено, що тривожні діти нерідко характеризуються низькою самооцінкою, у зв'язку, з чим у них виникає очікування неблагополуччя з боку оточуючих. Тривожні діти дуже чутливі та вразливі до своїх невдач, гостро реагують на них, схильні відмовлятися від тієї діяльності, в якій відчують труднощі в комунікації.[1,26]

Р. Є. Левіна, розглядаючи заїкання як мовленнєве недорозвинення, вбачає його сутність у переважному розладі комунікативної функції мовлення. Мовленнєві проблеми, на її думку залежать від різних умов: з одного боку, від типу нервової системи, з іншого – від мовного середовища. На її думку комунікація належить до особливих видів психічної діяльності, які відрізняються "блискавичністю процесів, що відбуваються одночасно: відбір слів і побудова фраз, оцінка реакції співбесідника, розуміння чужого мовлення і

його підтексту, осмислення засобів уточнення своїх слів та багато інших процесів, що відбуваються миттєво під час спілкування".[3,118]

Мета статті полягає у застосуванні сучасного підходу педагогічної корекції для подолання тривожності у дітей із заїканням.

Виклад матеріалу дослідження. Заїкання – це специфічне порушення темпу, ритму, дихання, мови і плавності голосу, що викликається судомами м'язів язика, губ та гортані, призводить до великих проблем в подальшому житті дитини. У цей час зростає кількість стурбованих дітей, що характеризуються підвищеною тривожністю, невпевненістю, емоційною нестабільністю.[5,7]

Сікорський І. А. виділяє такі особливості психіки заїкуватих, як: боязкість і збентеження у присутності людей; надмірна вразливість; відносна слабкість волі; різноманітні психологічні прийоми для усунення або зниження заїкання; тривожність.

Особистісна тривожність впливає на мотивацію, самооцінку, рішучість, впевненість у собі. Крім того, відзначається зворотний зв'язок тривожності з такими особливостями особистості як соціальна активність, принциповість, сумлінність, прагнення до лідерства, незалежність, емоційна стійкість, впевненість, працездатність.[2,126]

Для проведення корекційної роботи проблеми тривожності у дітей із заїканням ми провели констатуючий експеримент. Учасниками дослідження стали 5 учнів молодшого шкільного віку з проблемою заїкання із різних загально-освітніх шкіл. Класи не інклюзивні, звичайні. Досліджуваним було запропоновано пройти тест за методикою Дж. Тейлор. Щоб це не налякало школярів з мовленнєвими вадами, тест отримали всі в класі. Опитувальник складався з 50 тверджень. Учні ознайомились з твердженнями і дали відповідь «Так» або «Ні», в залежності від того, погоджуються вони з ним чи ні.

За результатами дослідження тривожності встановлено, що у досліджуваних переважає високий рівень тривожності. Це може негативно впливати на успішність навчання, міжособистісні стосунки і становлення

особистості. Високий рівень тривожності виявлено у чотирьох дітей з п'яти, тобто - 80%, з середнім рівнем (з тенденцією до низького) – у однієї дитини, це 20%, а з низьким рівнем - 0%. Це свідчить про те, що у більшості дітей із проблемою заїкання розвивається стан підвищеної тривожності, а тому панує атмосфера напруження та дискомфорту.

Протягом місяця було проведено по чотири заняття в кожному класі, де є дитина з мовленнєвими вадами, всього проведено двадцять корекційних занять.

З метою зниження тривожності в дітей із заїканням молодшого шкільного віку була розроблена корекційно-розвивальна програма, спрямована на подолання тривожності, розвиток конструктивних способів взаємодії тривожних дітей з мовленнєвими вадами, їхніх міжособистісних стосунків, а також на розвиток комунікативних умінь, позбавлення дитини від неправильного відношення до свого мовленнєвого дефекту, від психологічних наслідків, перевиховання його особистості і поведінки.

Методологічною основою формуючого експерименту послужили методичні рекомендації таких дослідників як: О.В. Скворчевська, А. Гордєєва.

Так, перший науковець пропонує проводити корекцію тривожності молодших школярів за допомогою бесід, ігор та малювання, щоб дитина якомога більше розкрила себе, не соромилась та не лякалась говорити свою думку. Другий автор розглядає корекцію в спеціальних вправах на саморозслаблення, самовираження, зняття емоційного напруження, пошук своїх індивідуальних особливостей. На думку науковця, бажано використовувати малювання, писати розповіді про себе.

Висновки, перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. Після проведення корекційно – розвивальної роботи, простежила динаміку зниження тривожності в дітей із заїканням. На даному етапі підтвердилася ефективність складеної корекційно-розвиваючої програми.

Результати повторного діагностичного тестування показали, що рівень тривожності в учнів із заїканням знизився в різних сферах: загальної тривожності, шкільної тривожності, потреби в досягненні успіху, страху

невідповідності очікуванням оточуючих, низького фізіологічного протистояння стресу, проблем і страхів у стосунках з вчителем.

Отже, можна зробити висновок, що розроблена корекційно – розвивальна програма є ефективною в подоланні високого рівня тривожності молодших школярів.

Висновки:

1. Результати дослідження за методикою Дж. Тейлор показали, що в звичайному класі є великий відсоток тривожності у дітей із заїканням. Високий рівень тривожності виявлено у чотирьох дітей з п'яти, тобто - 80%, з середнім рівнем (з тенденцією до низького) – у однієї дитини, це 20%, а з низьким рівнем - 0%.

2. Формуючий експеримент, у завдання якого входила розробка та апробація психокорекційної програми, спрямованої на зниження тривожності в дітей молодшого шкільного віку, був проведений у формі корекційних занять, які містили в собі ігри, спеціальні вправи, завдання, малювання, розповіді.

3. Визначивши вплив спеціально розробленої корекційно-розвивальної програми, спрямованої на зниження тривожності в дітей із заїканням, ми дійшли до висновку, що вона є дієвою і приносить позитивні результати

4. На основі проведення корекційних занять з тривожними дітьми з мовленнєвими вадами, ми переконалися, що вони дійсно впливають на зниження тривожності в поведінці дітей із заїканням. Вони позитивно вплинули на емоційну сферу дітей, а також змінили прояви тривожності в поведінці на спокій, рівновагу, відсутність емоційного і фізіологічного напруження.

5. Займаючись підвищенням компетентності дітей, у них формуються комунікативні навички, під якими звичайно розуміють навички впевненого поведіння: відкритість, чесність, прямота висловлень, уміння слухати іншу людину, уміння говорити своєю думку, здатність до пошуку компромісу, уміння наполягати на своєму, краща самооцінка.

Список використаних джерел:

1. Бреслав Г.М. Эмоциональная особенность формирования личности в детстве: Норма и отношение. – М.: Педагогика, 1990 – 144 с.
2. Дж.Тейлор, адаптация Т.А.Немчина.- Личностная шкала проявлений тревоги / Диагностика эмоционально-нравственного развития.
3. Левина Р. Е. Пути изучения и преодоления заикания у детей / Р. Е. Левина // Специальная школа (школы для глухих и слепых детей, вспомогательные школы и логопедические учреждения) / под ред. А. И. Дьячкова. – 1966. – Вып. 4 (120). – С. 118–124.
4. Прихожан А. М. Психологія тривожності: дошкільний і шкільний вік.- СПб.:Питер, 2009 - 192 с.
5. Сікорський І.А., Заїкання. - Вид. Астрель, 2005, 192с.

Ніханкіна О.В.

ВИКОРИСТАННЯ ПРИЙОМІВ ВІЗУАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ У РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

У статті наведено функції засобів візуальної підтримки при роботі з дітьми з особливими освітніми потребами, які мають порушення мовлення. Також, наведено приклади використання прийомів візуальної підтримки у роботі з дітьми з ООП.

Ключові слова: візуальна підтримка, діти з особливими освітніми потребами, наочність, мовленнєві порушення.

Постановка проблеми. Використання візуальних засобів підтримки сприяє формуванню навичок комунікації і розвитку мовлення дитини в цілому, дозволяє структурувати середовище для взаємодії, підвищити мотивацію дитини до співпраці.

Аналіз досліджень і публікацій. Різні аспекти вивчення та застосування методик наочності займалися такі науковці як Я. Багрій, В. Болтянський, І. Бурдак, А. Брушлинський, С. Гончаренко, Я. Коменський, І. Малафіїк, Г.